vare proportionem, quam unius dosis habet ad dosin alterius: ut in hoc casu: quia proportio drach. 10. & scrup. 1. nimirum scrup. 31. est sextupla cum una quinta ad scrup. 5. Sumes mastiches sextuplo plus quàm cinnamomi. Hæc de ratione componendi medicamenta, pro præsenti instituto sint satis.

CAPUT X.

Quomodo compositi medicamenti virtus & dosis cognoscatur.

AD alteram tractationis partem quod attinet; inquirendum est, quomodo compositi medicamenti facultatem, dosinq; cognoscamus, præsertim ne nobis regula desit, quam ad examinanda, quæ in Antidotariis continentur, exempla accommodemus.

Ne-

Neq;pluribus heîc agitabo controversiam: an ex medicamentorum compositione, ac præsertim post fermentationem, nova quædam forma generetur. Est enim controversia partim inutilis, partim in superioribus decisa.

Etenim *cum mixtio sit miscibilium alteratorum unio*, medicamenta autem in se agere non possint, antequam à colore nostro in actum reducantur: clarum est, compositum non esse unum mixtum nisi per aggregationem, neq; novam formam substantialem ex composito resultare, licet novus modus agendi proveniat, ob variam agentium mixtorum proportionem atq; confusionem. Id docet Galenus, dum inquit lib.1.de Antid.c.10. compositorum medicamentorum virtus ex simplicium vigore consurgit, parva quadam intervenienti differentiâ ex componendi arte. Parva

va inquit, differentiâ: quâ omnium vires propriæ retinentur: quia dum compositione sibi apponuntur invicem medicamenta per minutissimas partes, non habent penitus eundem operandi modum. Quod si aliqua substantialis forma proveniret, solâ experientiâ dignosceretur; ac propterea nihil ad hoc institutum pertinet.

Quærimus igitur facultatem manifestam, quæ ex mutua simplicium actuatorum alteratione oritur, eo pusque immutat. Cognoscitur autem hoc pacto: si in composito sint aliquæ facultates materiam habentes aliquam contrariam, compositum retinet illam facultatem in eo gradu, quo est simplex permixtum. Si contrariæ virtutes permisceantur, media indè resultans duplici viâ investigabitur.

PRI-

PRIMA.

Si ingredientium dosis sit proportionata, id est, si omnia simplicia sint in ea quantitate, quam requirit gradus, quem habent; numerandi sunt singulorum gradus, deinde summa quantitatis utriusque seorsim colligenda & dividenda per numerum ingredientium compositorum: quod prodidit ex divisione, indicabit qualitatem *in composito dominantem*; ut, si compositum constet ex tribus simplicibus in dosi proportionata mixtis, quorum unum sit calidum in tertio, siccum in secundo: alterum sit calidum & siccum in secundo: tertium sit calidum in primo, siccum in tertio. Quoniam tria simplicia componita ingrediuntur, signentur singulorum gradus: ita calidum in tertio habet caloris partes septem,

fri-

frigoris unam: calidum in 2. habet frigoris partes duas, caloris sex.: calidum in primo habet coloris partes quinque, frigoris tres. Summa partium frigoris erit sex: summa caloris erit decem & octo.

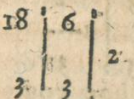

Cumque tria sint simplicia, divide utrumque numerum per tria; proveniunt frigoris partes duæ, caloris sex. Ergò compositum illud erit calidum in secundo.

Eodem modo intelliges passivam qualitatem. Nam siccum in secundo habet siccitatis sex partes, & duas humiditatis: Tertium verò, quod est siccum in tertio, habet siccitatis septem partes, humiditatis unam. Quare partes siccitatis decem & novem erunt, humiditatis verò quinque, quibus per tria divisis

visis, fient siccitatis partes 6. cum una tertia.

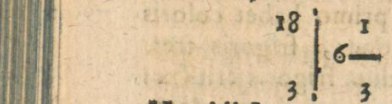

Humiditas 1. cum duabus tertiis.

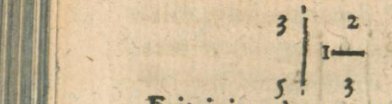

Erit igitur hoc compositum siccum in principio seu prima mansione tertii gradus.

SECUNDA.

Sive dosis ingredientium sit proportionata, sive improportionata, adeò ut vel plures doses sint unius: vel aliquid infra minimam suam dosin misceatur; numerandæ sunt singulorum doses: quotquot erunt unius gradus doses, toties sunt gradus illi numerandi.

Deinde summa graduum dividen-

denda est per numerum dosium: nam ex divisione prodibit virtus compositi: ut in dato exemplo. Si calidi in primo & sicci in tertio essent tres doses: ter numerandi sunt gradus calidi in primo, & sicci in tertio: quod habet nimirum caliditatis partes quinq;, frigoris tres, siccitatis septem, humiditatis unam. Si calidi & sicci in secundo essent duæ doses, bis numerandi essent gradus calidi & sicci in secundo, quod habet calidit. & siccitatis partes sex, frigiditatis & humiditatis partes duas.

Summa igitur istarum dosium est quinque dosium agentis calidi: ac propterea, si summam partium caliditatis, quæ sunt 27. & summam partium frigiditatis, quæ sunt 13. divideris per quinque; fient quinque, & duæ quintæ caloris,

fri-

$$\begin{array}{c|c} 2 & 2 \\ 27 & 5 \\ 5 & 5 \end{array}$$

frigoris verò partes 2. & 3. quintæ,

$$\begin{array}{c|c} 13 & 3 \\ & 2 \\ 5 & 5 \end{array}$$

eritque compositum tale calidum in prima mansione secundi gradus; quia licet duæ quintæ caloris faciant plus quàm una tertia, non tamen omninò efficient mediam mansionem.

Nec aliter temperatum in passivis qualitatibus colliges. Quòd si simplex aliquod infra mansionem suam quantitatem compositum ingrediatur; numerandæ sunt semel illius qualitates, ac si virtutem uno gradu inferiorem obtinuerit: ut, si dosis calidi in tertio, & sicci in primo sit infra minimam; numerandi sunt ipsius gradus, ac si esset calidum in secundo, aut calidum

in

in primo, prout dosis illa erit subdupla, aut subtripla ad minimam illius dosin.

Qui verò virtutem compositi colligunt, dividendo illud in partes aliquotas, expositis omnium partium gradibus, subtrahendo minorem numerum à majori, ut relinquatur gradus compositi; errant, (*Valesc.* 10. *contr. c.* 11.) cum non habeant rationem ad proportionem quantitatis, quæ varia est, pro diversâ agentium efficacia.

Dosis verò compositi non alia est, quàm quæ superius adsignata est singulis gradibus: ut, si compositum sit tale in quarto; dabitur à gran. 4. ad drachm. 2. Quod verò tale est in tertio, à gran. 25. ad scr. 5. Quod tale est in secundo, à drachm. 2. ad unc. 1. & scrup. 1. Quod est tale in primo, à drachm. 10. & scrup. 1. ad unc. 5. & drachm. 1. cum semisse.

Tem-

Temperatum denique à semilibra ad libras 2.

Verùm quia *purgantis facultates non adversantur sibi invicem, ac propterea irrefractæ perseverant*; non possumus hac ratione ex unius virtutis intensione dosin purgantis compositi colligere.

Quâ ratione autem sit colligenda, paucis & optimè explicat *Averroës* 5. *Collig.* 58. duabus regulis.

PRIMA. Si purgantia commixta sint ejusdem virtutis, ac omnia *purgent vehementer*, vel leviter, vel mediocriter; danda est compositio dosis, quæ æquet unam dosin singulorum per se: ac propterea dividi debebit compositum in tot doses & partes, quot doses singulorum simplicium sunt acceptæ: ut, si compositum constet ex 4. integris dosibus quatuor purgantium; dividatur in 4. partes, dabitur una quarta pro dosi.

SE-

SECUNDA. Si purgantia sint inæqualis virtutis: aliqua sint mitia, aliqua furentia; pro una dosi compositi purgantis tantum est sumendum ex dosi integra uniuscujusq; purgantis simplicis, quantum relinquere videbitur operationi compositi: ut, si operatio compositi requirat magis unius quàm alterius virtutem, quâ indigemus (verbi gratia) cujus operatio magis expetitur; sumetur dosis mediocris; cujus operatio minus expetitur; sumetur dosis prope minima. Illud tamen est advertendum, posse ex compositis purgantibus, quæ fermentantur, ut sunt Syrupi magistrales & Electuaria, dari quantitatem, quæ etiam contineat ultra summam dosin alicujus simplicis purgantis. Nam virtus purgatrix, alexipharmaca, deleteria, factâ totius temperamenti, à quo provenit, propor-

tionis aliqua immutatione, necessariò redditur à fermentatione imbecillior.

Ex solidioribus autem purgantibus compositis, ut pilulis, pulveribus, non licet dosin accipere, quæ alicujus purgantis simplicis contineat dosin supra summam: Siquidem solidiora composita retinent simplicium vires integras, donec à nostro calore fuerint actu secundo posita.

Quare ut possimus justam dosin *uniuscujusque purgantis* compositi examinare, dividendum est totum compositum in suas doses, ac per numerum constituentium totum compositum dividenda est quantitas singulorum simplicium purgantium. Nam ex divisione patebit, quantum cujusque simplicis ingrediatur unam maximam dosin compositi: exempli gratiâ; Sit aliquod compositum puc-

purgans ponderans unc. 4. cujus dosis summa sint drachm. 4. Contineat autem compositum Turbith drachm. 4. & diacr. drachm. semis. Si scire velimus, an revera drach. 4. sint summa dosis hujus compositi, divide per octo, tum 30. gr. diacrydii, tum 260. gr. turbith; reperins 240. Summam dosin compositi habere Turbith semidrachm. diacrydii verò ferè gr. 4. Quia igitur summa dosis recipit diagryd. *infra minimam dosin*, & Turbith *in dosi mediocri*: diagrydium autem infra minimam dosin non habet rationem electivè trahentis, sed stimuli; statuendum est, drachmas 4. non esse summam dosin dicti compositi; nisi plura alia purgantia eandem dosin ingrediantur.

Sed enim verò quò clarius hactenus dicta percipiantur, & de medicamenti compositione, & de

compositi virtute ac dosi ; subjiciam duo exempla , alterum purgantis, alterum roborantis, sive alterantis, quæ in articulorum, partiumque nervosarum affectibus, insignem semper utilitatem attulerunt. Purgans est tale:

℞. Turbith
Hermodactyl.ana drach.4.
diacr.drachm.1.
ZZ.scrup.2.
sacchar.fini unc.1.M.

F. pulvis subtilis ex jure pullæ propinandus. Consilium est mihi, ex dictis partibus vacuare pituitam mucosam, nec non tenuem. accipio Turbith , quod utrumque præclarè facit : sed quia magis mucosam vacuat, quàm tenuem, & æqualiter ex toto venoso genere trahit; sumo Hermodactylos, qui tenuem pituitam valdè expurgant, & proprio quasi genio ad articulos, nervosque suam deferunt facul-

cultatem: ita ut Hermodactyli agant æquali virtute, sumantur in eadem dosi: sed quia in fluxione pituitæ ad articulos bilis habere solet rationem vehiculi, purgandum est quoque aliqua ex parte: propterea duobus phlegmagogis propositis, carentibus hac facultate bilem evacuandi, jungo diacrydium, quo ipsâ est præditum. Sed quia diacrydium non habet rationem dosis principalis, cum sit à dominio pituita crassa, tenuisque ducenda; sumo ipsum eâ quantitate, ut una dosis purgantis compositi recipiat diacrydii prope infimam dosin. Nam summam dosin si reciperet diacrydium ultra dosin mediocrem, haberet rationem principalis: & tale compositum æquali virtute purgaret bilem & pituitam.

Sed quia Hermodactyli & Turbith superfluam unam habent facultatem, qua ventriculum subver-

tunt, ejusque calori adversantur, & maximè quia tardè agunt, diuque in ipso morantur; loco corrigentis sumo Zingiber, quod & vi veneficæ utrique resistit, & sui acrimonia expultricis adjuvat actionem, ne illa medicamenta ultra debitum tempus in ventriculo commorentur. Sumitur autem Zinziber eâ quantitate, ut una dosis medicamenti ingrediatur infra minimam suam dosin, nimirum ad gr. 5. *Quia Zinziber ratione* acrimoniæ, quâ egemus ad excitandam ventriculi expultricem, est agens in summo, ideò sufficit minima dosis agentium in quarto. Ratione autem caliditatis est agens in tertio completo: sed quia ipsius caliditate non egemus, ea ratione est miscendum, ut una dosis compositi habeat Zinzib. infra minimam dosin agentium in tertio. Quare cum sit gr. 25, datur singulis vicibus in sub-

subquintuplâ proportione ad minimam sui dosin, adeò ut nihil penitus possit calefacere.

Tandem, quia diacrydium insignem habet amarorem, misceo saccharum, ut natura medicamenta non aversetur, misceo autem octuplo plus saccheri, ut amaror ex toto auferatur. Cumque pulveris substantia dissipata deglutiri non possit, sed oris partibus & gulæ adhæreat; indigemus in administratione ulteriori compositione cum aliquo vehiculo fluido, quale est pullæ jusculum vel vinum album odoratum.

Tale est igitur artificium hujus compositi. Quòd scire velis ejus virtutem, an bilem an pituitam à prædominio purget; collige integras doses singulorum purgantium, ex Turbith & Hermodactylis. Cùm eundem specie humorem purgant, & in eodem gradu 38. in

tertio fit velut unum purgans, cùjus sunt drachm. 8. in compositio: & quia drach. 1. constituit medocrem dosin purgantium in tertio gradu (licet enim dividere purgantia in quarto gradu debilium, mediocrium, fortium & furentium) erunt octo doses phlegmagogi, media verò dosis est tantum extremè furentium, velut est antimonium, & helleborus albus, quorum substantiæ summa dosis est dosis infima: aut propè infimam furentium remissorum, sc. gr. 12.

Erunt igitur Cholalogi doses quinque, quia compositum habet drach. 1. diagrydii, seu gr. 60. Quare compositum purgare dicitur à prædominio pituitam, cùm doses phlegmagogi superent duplas doses Cholagogi. Hujus autem compositi dosin facilè cognosces. Cum enim pituita purganda sit à remotis partibus, sumes pro unâ dosi paullò ultra

tra mediocrem quantitatem basis, quam dixi constare ex drachm. 8. Hermodactylorum, & ex quatuor Turbith: & quia mediocris basis est drach. 1. sumi poterunt pro una dosi compositi utriusq; scr. 2. ita ut basis *sumantur* scr. 4. videndum igitur est tibi, quot doses basis continet totum compositum. Continet autem 6. quia scr. 4. sexies ingrediuntur drachmas 8. Itaq; divide totum compositum, quod constat ex drach. 18. in sex partes; reperies, summam dosin hujus compositi esse drachm. 3. infimam sesquidrachmam sive subduplum dosis summæ: mediam autem esse circiter drach. 2. Alterans est tale:

℞. *Trochisc. de vipera drachm.* 1. c. in 1. l. in 3.
Terebinth. coct. in aq. salv. & puleg. - - - - c. in 1. s. in 3.
pulv. Ivæ an drachm. 5. c. in 2. s. in 3.

granor.juniper.drachm.2. c.in 3.l.in 1.

flor.anthos - - - c.in 1.ſ.in 2.

ſalv.anapÿ - c.in 2.ſ.in 1.

mell.anthoſat.unc.ſ. c.in 2.ſ.in 2.

F. Electuarium in forma Opiatæ.

Conſilium eſt, nervos relaxatos calefacere mediocriter: inſigniter autem exſiccare, cum aliqua adſtrictione, ne calidum innatum, quod exiguum inest partibus, valida exſiccatione ablumatur. Unde medicamentum compoſitum valdè *debet eſſe ſiccans*, & calefaciens circiter duobus gradibus. Siquidem ob partis affectæ longinquitatem, & varias, quibus ſubjici debet medicamentum, alterationes, non parum propriæ caliditatis medicamenti deperdetur in via, adeò ut ferè calidum in 1. ad affectas partes perveniat; quo quidem caloris gradu in hoc caſu indigemus. Trochiſci de vipera enim articulos con-

convenienter siccant, cumque siccent in 3. sumitur mediocris dosis agentium in 3. Præter siccationem indigeo caliditate majori, quàm insit viperis: indigeo præterea deferente viperarum ad locos affectos, & roborante ipsos. Terebinthina id omne facit: nam calefacit in 2. vimque siccandi viperarum roborat. Sumitur cocta, ut magis adstringat: coquitur autem ex aqua salviæ, ut nulla ipsius facultatum, quibus egemus, coctione exsolvatur. Cumque calefaciat in 2. sumitur ad drachm. 3. quæ est dosis mediocris agentium in secundo. Quia verò Terebinthina coctione perdit partes magis spirituosas, quibus maximè inest vis penetrandi: vis ipsius deferendi in partes roboratur Iva, quæ tenuium est partium: sumiturque Iva, æquali pondere: quia in omnibus facultatibus

communicat cum Terebinthinâ, & in eodem gradu, ut propterea utraq; juncta simul habeat rationem basis.

Rursus: Quia viperarum caro superfluam habet facultatem, videlicet veneficam, quæ in trochiscis viperinis non est sufficienter correcta; sumo proprium corrigens, videlicet grana juniperi, quæ sunt calida in tertio, & nervosis partibus adpropriata. accipio autem in duplâ proportione ad dosin Trochiscos, quæ proportio efficit duas agentium in tertio, geminam ob causam: tum ut vis illa venefica viperarum, quæ est magnæ activitatis, penitus auferatur: tum ut medicamentum aliquantò fiat calidius. nam ex viperis solis, Terebinthina, & Ivâ non potest resultare vis calefaciens in secundo gradu completo. Porrò acutus granorum juniperi odor sensui molestus

ftus temperatur floribus anthos & salviæ, & ipsis nervo articuloq; adpropriatis. Sumuntur autem utriusque pugilli duo, qui ferè æquant pondus drachm. trium prope minimam dosin agentium in 2; Qualia sunt salvia & ros marinus. nam majori dosi non est opus, cùm caliditate & siccitate illorum magnoperè non egeamus.

Postremò Ivæ & salviæ amaror, carnisque viperarum cum Terebinthina insuavis sapor, melle potissimum anthosato, quippe nervis & cerebro magis consentaneo, corrigitur. Quod cum sit calidum in secundo incipiente, sumatur eâ dosi, quæ est summa dosis agentium in primo, nimirum unciarum quinque, quia non tam caliditate & siccitate mellis opus est, quàm dulcedine: & quia ea mellis quantitas ad constituendam Electuarii formam requiritur, & probam ingredien-

tium permixtionem. cumque mellis qualitates non adversentur virtutibus basis; non est verendum, ne ex mellis quantitate compositum reddatur imbecillius.

Hujus verò compositi virtus ex ingredientium facultate ut cognoscatur, sic numerandæ sunt singulorum graduum doses. Viperæ, Terebinthina & Iva siccant in tertio gradu: omnium autem simul habentur in composito drach. II. Itaque II. doses mediocres ficci in tertio gradu continet dictum compositum: ac propterea undecies sunt numerandi gradus ficci in tertio: decies autem septem gradus siccitatis faciunt 70. partes siccitatis, & undecies unus gradus humiditatis facit undecim partes humiditatis. Mel autem, flores salviæ; & flores anthos siccāt in secundo. Omnium autem habentur in composito unc. 5. cum media circiter, id est, novem

do-

doſes mediocres ſiccitatis, quæ miſtæ ſiccitati in ſecundo faciunt 54. partes ſiccitatis, & 8. partes humiditatis. Grana juniperi ſiccant in primo, negligitur ipſorum ſiccitas.

Quare in toto compoſito erunt 20. doſes medicamenti ſiccantis, ac partes ſiccitatis 131.; partes humiditatis 29. diviſo utroque numero per numerum doſium, id eſt, per 20; reperies ſiccitatis partes ſex, & plus quàm dimidiam, quæ ſumenda eſt pro duabus tertiis. Humiditatis autem una tertia. Quod autem habet ſex partes, & duas tertias ſiccitatis, eſt ſiccum in ſecunda manſione tertii gradus.

Rurſus: Grana Juniperi calefaciunt in 3; quorum habetur drach. 2. ſeu duæ mediæ doſes calidi in tertio, quia faciunt 14. partes caloris, & duas frigoris. At Terebinthina, Iva, ſt. ſalviæ, nec non mel anthoſatum calefaciunt in ſecundo. Omnium

mnium autem habentur unciæ sex cum semisse, seu decem doses mediæ calidi in secundo. Decies ergò numerando gradus calidi in secundo, fiunt calidi partes 60.; frigoris partes 20. Tandem trochisci viperini, & fl. anthos calefaciunt in primo: sed quia utriusque dosis est infra minimam dosin calidi in primo, negligitur ipsorum caliditas. Sunt ergò summatim in hoc composito 12. doses agentis calidi: caloris autem partes 74.; frigoris 22. Quibus utrinque divisis per 12.; faciunt caloris partes sex & unam sextam, frigoris verò partes unam & quinque sextas: quia una sexta non efficit unam tertiam, seu unam mansionem: numero tamen sex gradus caloris, & quia 5. sextæ efficiunt ultra duas tertias, seu duas mansiones: ex quibus stationibus, in quas singuli gradus sunt divisi, numero frigiditatis duos gradus integros.

Con-

Constat igitur, siccum medicamentum esse calidum in secundo complero: siccum verò in secunda mansione tertii gradus.

De dosi, quomodo sit colligenda, id facilè colligi potest ex dictis. Nam cum mediocris dosis calidi in secundo sit circiter drach. 4; sicci autem in tertio dosis mediocris sit drach. 1; æqualiter autem indigeamus caliditate & siccitate hujus compositi; ipsius dosis mediocris erit media inter istas duas circiter drach. 3; summa erit drachm. 5; minima verò circiter drachm. cum media. Quod si tamen siccitate compositi egeremus; dosis ipsius esset dosis siccantium in tertio, aut, si solâ ipsius caliditate esset opus, daretur ea dosi, quæ convenit calidis in secundo.

Hactenus de hoc argumento dixi: si ad omnium commodum, satis fideliter: si absque fructu, nimis pro-

prolixè. Optarim tamen, ut aliquis alius maturiore ingenio, ac industriâ magis elimata, tractatũ istum, omnium quæ in Arte continentur longè difficilimum, & à paucis excultum, elaboret. Ego enim onus hoc mihi impositum suscepi, non quòd pares esse rei difficultati meos conatus arbitrarer: sed ne vel primos juventutis annos à dignissimo labore abducere velle judicarer, vel studiosissimorum adolescentum desiderio nolle respondere.

ΤΕΤΕΛΕΣΤΑΙ.